

RECENZIJOS, KNYGŲ IR
KONFERENCIJŲ APŽVALGOS

Skaistė Ašmenavičiūtė. Linoraižinių darbų ciklas „23 psalmė“,
XI. Ps 23, 6 <...> per visas mano gyvenimo dienas, <...>, linoraižinys, 2017, 35 × 44 cm

Antano Andrijausko komparatyvistinė estetikos ir meno filosofijos idėjų istorijos vizija

A. Andrijauskas. *Artimųjų Rytų, Indijos ir Islamo pasaulių estetika ir meno teorija.*

Vilnius: LKTI, 2017. 720 p.; *Rytų Azijos tradicinė estetika ir meno teorija.* Vilnius:

LKTI, 2017. 720 p.; ir *Vakarų estetika ir meno filosofija.* Vilnius: LKTI, 2017. 720 p.

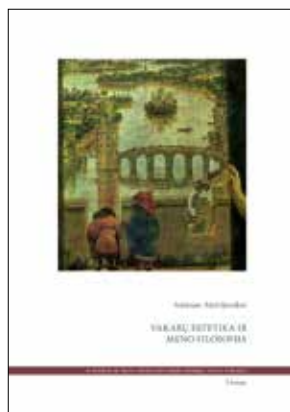
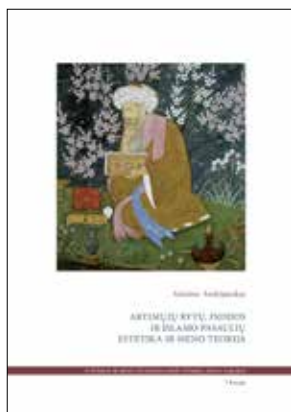
Knygų mugėje pristatyta išpūdinga estetikos ir meno filosofijos tyrimus vainikuojanti akademiko Antano Andrijausko monografijų „Estetikos ir meno filosofijos idėjų istorija: Rytai–Vakarai“ trilogija. Pirstatydamas tritomis, autorius simboliškai paminėjo reikšmingą savo intelektualinės biografijos faktą, kai garsus komparatyvistas Jurgis Baltrušaitis 1982 m. Paryžiuje padovanojo jam per pusšimtį japonų estetikos ir meno istorijos knygų. Sykiu šis žinomas menotyrininkas įpareigojo autorių parašyti apie rafinuotą japonų estetiką ir meną, teigdamas, kad pats jau nebespės to padaryti. Taip po daugelio metų gimė didžiulė 670 puslapių knyga „Tradicinė japonų estetika ir menas“ (2001), o dabar pasirodė tarsi šio sumanymo išplėstas tęsinys – Rytų ir Vakarų estetikos ir meno filosofijos idėjų istorijai skirtas tritomis *Artimųjų Rytų, Indijos ir Islamo pasaulių estetika ir meno teorija, Rytų Azijos tradicinė estetika ir meno teorija* ir *Vakarų estetika ir meno filosofija*. Tai, be jokios abejonės, yra išsamiausias ir akademinio požiūriu solidžiausias estetikai ir meno filosofijos istorijai skirtas vientisas sisteminis tyrinėjimas.

Rašydamas šią trilogiją, kuriai skyrė kelis savo akademinio gyvenimo dešimtmečius, A. Andrijauskas ne tik sėmėsi įkvėpimo iš skirtingų Rytų ir Vakarų civilizacijų estетinių šaltinių, tačiau – kas dar svarbiau – idėjiškai

uždegė ir globojo nesuskaičiuojamą būrį auklėtinių (Algį Uždavinį, Jurgą Ivanauškaite, Audrių Beinorių, Naglį Kardelį, Dalią Švambarytę, Loretą Poškaite, Valdą Jaskūną, Rasių Makselį, Julijų Vaitkevičių, Gediminą Degėsį, Odetą Žukauskienę, Žilvinę Gaižutytę, Simoną Skaisgirytę-Makseliene, Aukšę Kapočiūtę, Salomėją Jastrumskytę, Nidą Gaidauskienę, Deimą Katinaitę bei daugelį kitų), skatindamas juos giliau pasinerti į turtingus Rytų tautų kultūros, filosofijos, estetikos ir meno pasaulius.

Recenzuojamose knygose autorius ne tik išsilaisvina iš europocentrizmo ribotumų; čia jis atvirai ir be ideologinių stereotipų pažvelgia į daugiakultūrį pasaulį, o tai leidžia giliau suvokti ir mūsų dienomis intensyvėjančius skirtingų civilizacijų pasaulių kultūrinės, estetinės ir meninės apykaitos procesus. Skirtingų pasaulio kultūrų veidrodyje, pasak autoriaus, galime ne tik atpažinti patys save, bet ir pamatyti tai, ko mums labiausiai stinga, išmokti subalansuoti skirtingus suvokimus, nes negausi mūsų tauta, blaškoma tokių stiprių ir sudėtingų geopolitinių vėjų, yra pasmerkta pražūčiai, jei nesuvoks, kas vyksta pasaulyje.

Estetinės minties ir meno filosofijos tradicijų įvairovės pažinimas dabartiniame mus supančiame postmoderniame pasaulyje tampa vis labiau prieinamas. Skirtingų civilizacijų kultūros vis energingiau pasa-

koja apie savo idėjas, vertybes ir simbolius. Visame pasaulyje nuolat vyksta daugybė kinų, indų, japonų, arabų ir kitų tautų kultūros, meno tradicijoms skirtų parodų, daugėja reikšmingų filosofinių, estетinių tekstų vertimų ir aiškinimų. Ribos ir atstumai tarp skirtingų civilizacijų mąstymo, estетinės minties, meno tradicijų tirpsta ir niveliuojasi, estетinė patirtis ir menas įveikia ideologinius, rasinius barjerus. Tačiau skirtingų, ypač nutolusių, estетikos bei meno tradicijų patirtis ir meno kūriniai ne taip lengvai atsiveria neįgudusiai akiai. Reikalingas patyręs patarėjas ir palydovas, išmanus žinovas, gebantis paaiškinti estетinio suvokimo paslapčių niuansus, vertybines nuostatas, prasminius meno klodus, kurių nesuvokiant neįprastos kitų civilizacijų estетinės vertybės, meno kūriniai taip ir liktų neįmintomis mįslėmis.

Gvildenamų problemų įvairovė, autoriaus erudicija, nuoširdus, atviras minčių dėstymo tonas, grakšti lietuvių kalba, kruopščiai parengta gausi tekstą papildanti iliustracinė medžiaga skaitant įtraukia ir panardina į gvildenamų estетikos ir meno filosofijos problemų laukus. Visų trilogijos

monografijų apimtis nepaprastai didelė – smulkiu šriftu gerokai viršija du tūkstančius puslapių, tačiau medžiaga pateikiama metodologiniu požiūriu kruopščiai apgalvotai ir konceptualiai. Skaitant tritomio tekstus, atsiveria panoraminis integralus visuotinės estетikos ir meno filosofijos idėjų istorijos vaizdas, kuris jau nėra nulemtas vien konkretaus istorinio momento, trumpalaikės teorijos ar epizodinės perspektyvos. Gilinantis į aptariamų knygų turinį, *vis sunkiau tampa nubrėžti griežtą ribą tarp Rytų ir Vakarų estетikos ir meno filosofijos tradicijų, mat tos pačios arba artimos išvalgos neretai visiškai nepriklausomai kyla indų, kinų, arabų ir Vakarų mąstytojams*. Tad ilgainiui ryškėja ir autoriaus kryptingai konstruojamos metateorijos pagrindai, formuojasi *tam tikra integrali sąmonė*, kuri aprėpia iki jos buvusias išvalgas, atveria kokybiškai kitokį visuotinės estетikos ir meno filosofijos idėjų istorijos suvokimą.

Kaip taikliai pristatydamas tritomį pasakė prof. Bronius Kuzmickas, monografijose atskleidžiamas daugialypis estетinis santykis su tikrove padeda visiškai kitaip atsigręžti ir į savo kultūrą bei savimoneį.

Rytų ir Vakarų santykio ir estetinio pasaulio suvokimo kontekste visiškai kitaip nušvinta M. K. Čiurlionio kūryba, kurioje išryškėja gamtos ir žmogaus vietos suvokimo subtilaus rytietiško vaizduojamojo braižo aspektai. Tad meno fenomenas čia atsiveria kaip atvirumas išoriniam poveikiui, kuris atskleidžia subtilesniam meno suvokėjui daug neatrastų ir neišnaudotų estetinio pasaulio suvokimo galimybių. Kitaip tariant, meno fenomenas trilogijoje regimas kaip jautri skirtingų civilizacinių pasaulių estetiškos minties istorijos lyginamosios analizės universalija, tarsi visai žmonijai prieinama pirmapradė juslėmis suvokiama kalba. Iš tikrųjų skirtingų civilizacinių pasaulių vaizduojamojo meno formos neretai išreiškia sunkiai žodžiais nusakomą suvokimą, tad neatsitiktinai visos serijos knygos papildytos kruopščiai atrinktomis iliustracijomis, kurios teorinius svarstymus papildo gyvais pavyzdžiais.

Skirtingose Rytų ir Vakarų civilizacinėse tradicijose iškilę kultūriniai, estetiški, meniniai reiškiniai recenzuojamose monografijose atveriami ne tik kaip lokalūs, būdingi konkrečiai civilizacinei erdvei, istorinei epochai ar vietai, bet sykiu ir kaip tam tikri universalūs metacivilizacinės kultūros fenomenai. Būtent estetinė ir meninė raiška, istoriškai skirtinguose civilizaciniuose pasauliuose įgaudama skirtingus estetinius pavidalus ir pabrėždama kiekvienos tradicijos savitumą bei individualumą, atveria visai žmonijai reikšmingas vertybes. Tad trilogijoje plėtojamas ne fragmentiškas, o integralus komparatyvistinis požiūris į estetikos ir meno filosofijos idėjų istoriją, kaip tam tikra skirtingų kultūrų ar net civilizacijų kūrinius jungianti prieiga, leidžianti

kalbėti apie universalius visai žmonijai aktualius ir suprantamus simbolius.

Recenzuojamos serijos knygoje įtikinamai parodoma, kad skirtingais istoriniais tarpsniais įvairiose pasaulio civilizacinėse erdvėse ir regionuose skirtingoms mąstymo tradicijoms priklausančių mąstytojų veikaluose galime įžvelgti artimas, periodiškai pasikartojančias, susišaukiančias tarsi amžinąsias iš amžiaus į amžių perduodamas estetines idėjas. Tai pabrėžė ir Naglis Kardelis, kuris, Vilniaus knygų mugėje pristatydamas šią trilogiją, kalbėjo apie fundamentalią šio išsamiausio savo apimtimi veikalo reikšmę pasaulio kultūros kontekste. Nors įvairiomis kalbomis iš tikrųjų esama daugybės fragmentinių, paskirus kultūrų istorinius etapus, lokalias estetikos tradicijas ar asmenybes nagrinėjančių darbų, tačiau labai stinga konsoliduotų, platesnį vaizdą pateikiančių sintetinių kūrinių, kuriuose būtų aprėpta estetikos ir meno filosofijos idėjų kultūrinė visuma ir būtent visumos akiratyje atveriamas paskirų kultūrinių fenomenų aktualumas.

Šis tritomis skirtas ne tik estetikos ir meno filosofijos problematikai – jame išryškunami mūsų dienomis nepaprastai aktualūs ir tarptautinėje arenoje stiprėjantys skirtingų civilizacinių pasaulių kultūros (Kinijos, Japonijos, Indijos, Islamo šalių ir kt.) pagrindiniai skiriamieji tipologiniai bruožai, kurie niekur taip gerai neatsiskleidžia, kaip estetiškumo pajautoje ir mene. Skirtingi civilizaciniai pasauliai šiandien prisimena tai, ką buvo pamiršę, o dabartinis postmodernios kultūros pasaulis mūsų dienomis formuojasi ne tik vienydamasis, bet ir išryškindamas takoskyras, kurios

tūkstantmečius buvo formuojamos konkrečiuose civilizaciniuose kontekstuose, estetikos ir meno tradicijose. Niekas nenori gyventi pagal vieną laisvės, gerovės, o juo labiau tapatybės sampratą. Kiekviena civilizacija turi savo žaidimo taisykles, suvokimo būdus, kultūrinės nuostatas, prasmines kategorijas ir estetinius idealus bei meno formas. Būtent tai ir formuoja skirtingą konkrečių civilizacijų estetinės minties ir meno braižą, savitą pasaulio matymą, kurį atskleidžia subtilios kiekvienam civilizaciniam pasauliui būdingos estetinių kategorijų sistemos. Tad svarbu ne tik analizuoti konkrečias estetines teorijas, meno kūrinis, bet ir stereometriškai pažvelgti į skirtingas kultūras, regint jas tarsi skaidrias – skirtingoms tradicijoms pasirodant ir veikiant kartu.

Humanitarinės mokslo nuostatos, besiskleidžiančios šioje trilogijoje, yra ne tik mielos širdžiai ir protui, bet ir „įkinkytos“ produktyviam darbui, nes santykis su senosiomis civilizacijomis ir tolimomis kultūromis gali būti ne tik estetinis ir intelektualus, bet ir praktinis. Norėdami geriau suvokti dabartinio tarpkultūrinio Rytų ir Vakarų dialogo partnerių mąstymą, estetines ir meno vertybes, turime įsisąmoninti, kad jie neretai pasaulį mato visiškai kitaip nei mes. Apsigautume savaip aiškindami kitų civilizacinių tradicijų žmones, jų mąstymą, estetinius idealus ir meno formas. Siekdami subalansuoto supratimo, turime įsigyventi, įsikūnyti į jų mąstymą, suvokti, kaip jie elgiasi vienoje ar kitoje situacijoje. Turime praplėsti savo kultūrinį supratimą ir estetinį imlumą. Tik tuomet sąveika su jais bus intelektualiai, produktyvi ir vaisinga. Maža to, gyvendami platesnėje

daugiapolėje estetiškumo auros pripildytoje dabartinės metacivilizacinės kultūros erdvėje, galėsime ir save regėti tarsi iš išorės. Alternatyvių pasaulio matymo modelių estetinių idealų ir meninės raiškos formų tyrimai parodo, kad europocentriškas gyvenimo ir mąstymo būdas turi akivaizdžių trūkumų ir ribotumą.

Glaustai tariant, trilogijos monografijos peržengia europocentrišką, vakarietišką estetikos ir meno filosofijos idėjų istorijos viziją ir reikšmingai praplečia mūsų etnocentrinį pasaulėvaizdį. Pačią Vakarų estetikos ir meno filosofijos tradiciją jos atveria ne kaip hegemonišką ar pirmaujančią, o kaip didžiųjų teorinės minties tradicijų istorijos tėkmėje reikšmingai paveiktą ir iš didžiųjų Rytų civilizacijų šimtmečiais sklindančių įtakų. Tad ir Vakarų istorijai negresia nei spengleriškas saulėlydis, nei Yoshihiro Francis *Fukuyamos* pranašauta *istorijos pabaiga*. Vakarų kultūros ir estetiškos minties tradiciją aptariamąją trilogiją vainikuojančiame tome regime kaip tam tikrą atvirą kūrybinių galimybių visumą, kuri plėtojasi nuolat atsinaujindama kitų kultūrų ir civilizacijų estetikos ir meno filosofijos tradicijų laimėjimais. Tad monografijose ne tik atveriamos iki tol taip išsamiai netyrinėta tolimų Rytų estetikos ir meno tradicijų kultūrinė įvairovė, bet, kas ne mažiau svarbu, kitokiuose kontekstuose pateikiami jau žinomi kultūros ir civilizacijos istorijos reiškiniai, kurie skaitant priverčia pergaltoti iki tol, regis, suprantamais ir akivaizdžiais laikytus klausimus.

DR. ŽILVINAS SVIGARIS.
Vilniaus universitetas, Filosofijos
istorijos ir logikos katedra